

למה צחקה שרה

במאמר זה נבאר למה צחקה שרה, מתי זה קרה וכל השתלשלות הדברים עד שהיא ילדה את יצחק.

סיכום הדברים: לפי רבי יהושע מלאכים באו בט"ו ניסן שנת 2048 ושרה צחקה משום ש"אדני זקן". לפי ר' הונא בשם ר' אידי (ב"ר פרשת מ"ז) "אותה שנה מעוברת היתה". לפי רבי יודן (ב"ר פרשת נ"ג) הריון שלה היה תשעה חודשים. אנחנו נראה שלפי דעה זאת שרה התעברה בליל י"א אב או י"ב אב והריון שלה היה 271 כגימטריא של "הריון".

לפי רבי אליעזר מלאכים באו בי"ד תשרי שנת 2049. הריון של שרה היה שבעה חודשים מקוטעים כדעת רבי חמא (ב"ר פרשת מ"ז) (**הערה 1**): כתוב שם "לשבעה שהם תשעה מקוטעין". אבל יפה תואר מתקן את הגירסא: "לשבעה שהם מקוטעין". שרה צחקה בי"ד תשרי כי לא נשאר זמן עד לידה בפסח אף להריון מקוצר. והיא לא ידעה שאותה שנה תהיה מעוברת. ושרה התעברה בט' חשוון בלילה. והריון שלה נמשך כ- 184 יום, לתקופות הימים כמו של חנה, דהיינו שתו תקופות של 91 יום ועוד יומים.

בכל מקרה יצחק נולד בט"ו ניסן שנת 2049 בזמן ששמש הגיעה לשריטה בכותל. וכבר הראנו במאמר על [פרשת חיי שרה](#) סעיף ו' שיצחק נולד 24 דקות לפני סוף ארבע שעות של היום.

חשבון זמני העיבור מבוססים על אורך מחזור אשה 18 יום לפי רמב"ם ועל הגמרא (נידה ל"א ע"ב) שאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה (דעת רבי אמי) או סמוך לטבילתה (דעת רבי יוחנן). בנוסף יש לדעת מרחקים אשר עבר אברהם מחברון עד גרר וכמה ימים ישב בבאר לחי ראי ובגרר לפני שנלחקה שרה אל בית אבימלך.

מקומות המוזכרים במאמר נתן לראותם [בקובץ גוגל ארץ](#)

א. מתי באו המלאכים?

כתוב בסדר עולם (פרק ה') "בט"ו בניסן באו מלאכים אצל א"א לבשרו" ובב"ר (פרשה מח) כתוב "לושי ועשי עוגות הדא אמרת פרס הפסח הוה" וכן פרש"י על הפסוק "ומצות אפה" (בראשית י"ט ג') – "פסח היה".

אבל בגמרא ר"ה י"א ע"א משמע שמלאכים באו בסוכות ושרה ילדה בפסח והריון שלה היה שבעה חודשים למקוטעין והיתה שנה מועברת. ובפדר"א (פרק כ"ט) כתוב שאברהם נמול ביום כיפור. ואם מלאכים באו ביום שלישי למלתו אז הם באו בי"ב תשרי. וסדום נהפכה בי"ג תשרי. ואפשר לתרץ שאם קובעים ר"ח תשרי לפי כללי הלוח ביום המולד אז הוא לפעמים קודם ביומיים את ראש חודש לפי ראייה. ואז י"ב תשרי הופך להיות י' תשרי וי"ד תשרי הופך לי"ב. (**הערה 2**): בהמשך נעשה חשבון מפורט של מולד ומציאות אסטרונומית בזמן הפיכת סדום). ואיך נסביר לשיטה זאת שלוט אפה מצות?

י"ל שמצות שייכות גם לסוכות כי ביום שבני ישראל יצאו מרעמסס הם חנו בסוכות ואפו שם מצות מבצק שהוציא ממצרים ואכלו שאריות מצות ("משארתם") מסעודת לילה במצרים.

ונראה שמחלוקת הנ"ל תלויה במחלוקת בין רבי יהושע ורבי אליעזר מתי נברא העולם ומתי נולדו האבות. לפי רבי יהושע אברהם נולד בניסן 1949 (ראה מאמר על [זמן יציאת מצרים](#) עמ' 2). לכן בתשרי 2049 הוא היה בן 99.5. ולפי כלל מקצת שנה ככולה (וכלשכן חצי שנה ככולה) היה נקרא בן 100. לעומת זאת לפי רבי אליעזר אברהם נולד בתשרי 1950 והיה בתשרי 2049 בן 99. אומנם לא נשלל שלפי רבי אליעזר אברהם נמול בניסן 2048 והיה באותו זמן בן 98.5 ונקרא בן 99.

ויש עוד ראייה. כתוב בגמרא (שבת י' ע"ב) "אמר רבי אבין: מאי קרא? - דכתיב אמלטה נא שמה, נ"א בגימטריא חמשין וחד הוי, ושל סדום חמישים ושתים. ושלותה עשרים ושש, דכתיב שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש עשרה שנה מרדו ובארבע עשרה שנה וגו'". סדום נוסדה בזמן הפלגה, במות פלג. לפי חשבון שנים מתברר שאברהם היה אז בן 48. לפי רבי יהושע זה ניסן 1997 ולפי רבי אליעזר זה תשרי 1998. בניסן 2048 לפי רבי יהושע מלאו לסדום 51. צוער היתה צעירה ממנה בשנה. לכן מלאו לה 50 שנה. כיצד מגיעים ל- 51? י"ל שמאחר ועברו 15 יום של ניסן, צוער נכנסה לשנה 51 שלה וסדום לשנה 52. אבל לפי רבי אליעזר בניסן 2048 מלאו לצוער 49.5 שנה והיא לא נכנסה לשנת 51. לכן, אם רבי אליעזר דורש גימטריא זאת, אז בהכרח מדובר בסוכות של שנת 2049, ואז צוער נכנסה לשנה 51 שלה.

איך התקיימה שלותה של סדום עשרים ושש שנה? במאמר על [גבולות הר הבית](#) בפרק 8.1 כתבנו שאברהם בא לארץ בתשרי 2024 בין לדעת רבי יהושע בין לדעת רבי אליעזר. לפי רבי יהושע הוא היה בן 74.5 ולפי רבי אליעזר היה בן 74 ועוד כמה ימים, כלומר נכנס לשנה 75 ([הערה 3](#)): הוא יצא מחרן הצפוני בראש השנה 2024 ומחרן הדרומית כעבור 10 ימים והגיע לירושלים בי"ז תשרי). במאמר על [מלחמת ארבע המלכים](#) פרק ו' הראנו שהמלחמה היתה בתשרי 2025. ערי הכנען עבדו את כדרלומר 12 שנה מתשרי 2000 עד תשרי 2012 ואחר כך מרדו 13 שנה מתשרי 2012 עד תשרי 2025. לפי ר"א הם חיו בשלוה 24 שנה מתשרי 2025 עד תשרי 2049. לשנים אלו יש להוסיף שנתים מיסודה של סדום בתשרי 1998 עד תחילת שיעבוד בתשרי 2000, סה"כ 26 שנה. אולי שנתים אלו הם התבססו לפני שהתחילו לשלם מס. לפי רבי יהושע הם חיו בשלוה 23.5 שנה מתשרי 2025 עד ניסן 2048.5. לשנים אלו צריך להוסיף 2.5 שנה מיסודה של סדום בניסן 1997 עד תחילת שיעבוד בתשרי 2000.

ועדיין יש להסביר את הפסוק "ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה **בשנה האחרת**" (בראשית י"ז כ"א). איך יתכן שפסוק זה נאמר בתשרי, חצי שנה לפני פסח לפי רבי אליעזר. הרי לפי רבי אליעזר הם באותה שנה! וי"ל ששנת 2049 היא כעין שנת היובל כי בשנת 2000 החלו אלפים שנות תורה. וכן שנת יציאת מצרים כעבור 400 שנה ב- 2449 היתה שנת יובל- שנת שחרור עבדים. ובשנת היובל ראש השנה הוא י' תשרי כמו שלומדים מיחזקאל מ' א'. אומנם לפי דברינו אברהם נימול בי"ב תשרי. אלא פסוק ההוא נאמר יום לפני כן בי"א תשרי ואילו היו מקדשים את חודש לפי ראייה, יום זה היה הופך לט' תשרי. תירוץ אחר ועיקר: עתיד היה חודש ניסן להיות ראש השנה לחדשים 400 שנה אחרי לידת יצחק בפסח. לכן קב"ה קורא לפסח שבו יולד יצחק, מועד בשנה אחרת של חודשים.

ב. זמן הפיכת סדום ועמורה ומצב השמש וירח

נעשה חשבון מולדות לחודשים ניסן 2048 ותשרי 2049. מולד ניסן 2048 היה 25312 חודשים ממולד וי"ד (יום 6 ו-14 שעות). אורך חודש 29.5 יום ו-793/1080 חלקי שעה. לכן מולד ניסן היה ביום 747484.982 החל מיום ראשון של בריאה. תקופת ניסן 747488.75, 2046.5 שנים של 365.25 יום אחרי תקופה ראשונה ביום 4, 15 שעות. אם מקדשים לפי חשבון אז אפשר לקבוע ר"ח ניסן ביום 747485. אבל אם מקדשים לפי ראייה, אז ר"ח ניסן היה למחרת, ביום 747486.

מולד תשרי 2049 היה ששה חדשים אחרי מולד ניסן ביום 747662.166. לפי כללי הלוח נתן לקבוע א' תשרי ביום המולד 747662 יום ו' בשבוע. אם אברהם נימול בי"ב תשרי אז אותו יום היה 747673 יום ג' בשבוע. (הערה 4: לפי חישוב אסטרונומי ירח נראה למחרת בערב, תחילת לילה 747664 או יום יוליאני JD=1096009.15, קשת ראייה 7, אורך ראשון 20.33, סכום קשת ראייה ו-0.48 אורך ראשון שוה 16.75. קריטריון ראייה הוא שסכום יהיה גדול מ-15.95. אם מקדשים את החודש לפי הראייה אז י"ב תשרי הופך לי' תשרי, יום כיפור).

כאמור לפי סדר עולם מלאכים באו אל אברהם בט"ו ניסן וסדום נהפכה למחרת ט"ז ניסן בבוקר. כתוב בב"ר (וירא פרשה נ סימן יב) "לפי שהיו סדומיים מהם עובדים לחמה ומהם עובדים ללבנה, אמר הקדוש ברוך הוא אם אני רודה אותן ביום עכשיו הם אומרים אילו היתה לבנה שם היתה מקיימת עלינו אם אני רודה אותם בלילה עכשיו הם אומרים אילו היתה החמה שם היתה מקיימת עלינו אלא נקם מהם בששה עשר בניסן בשעה שהחמה ולבנה עומדים ברקיע, הה"ד השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וגו'". אם א' ניסן הוא יום 747485 מבראשית אז ט"ז בבוקר הוא 747500.5. נבדוק מצב השמש והירח באותו בוקר. זהו יום יוליאני JD=1095845.65 (שנת 1712-) (הערה 5: כדי לקבל יום יוליאני צריך לחבר ליום מבראשית 348345.15 יום). לפי תוכנת stellarium באותו בוקר ירח שקע בשעה 6:37 ושמש זרחה ב- 6:40 זמן ירושלים (החשבון מתייחס לקצה עליון של הגלגל וכולל השפעת רפרקציה) ולא מתקיים שמש וירח עומדים ברקיע! וי"ל שלצופה אשר עומד בחברון או בירושלים, שמש זורחת מעל הרי מואב באופק ואילו ירח שוקע בים נמוך מאופק כ- 4 דקות אחרי השקיעה באופק. והמופת לא היה עבור יושבי סדום כי הם ממלא מתו אלא לעובדי שמש וירח בחברון כי הם יכלו לראות את הפיכת סדום ובו זמנית לראות שמש עולה וירח שוקע. אבל אם מקדשים ר"ח ניסן לפי ראייה אז ר"ח ביום 747486 וסדום נהפכה ביום 747501.5. באותו בוקר ירח שקע בשעה 7:14, 35 דקות אחרי זריחת השמש.

נעשה חשבון שמש וירח לפי שיטת רבי אליעזר. אברהם נימול בי"ב תשרי ולא י"ג כי י"ב יכול להחשב בתור יום כיפור ולא י"ג. מלאכים באו אל אברהם ביום שלישי למילתו, י"ד תשרי וסדום נהפכה בט"ו תשרי ולא בט"ז. אם א' תשרי 2049 הוא יום 747662 אז בוקר ט"ו תשרי 2049 הוא יום 747676.5. זהו יום יוליאני JD=1096021.65. לפי תכנת stellarium שמש זרחה בשעה 5:24:40 וירח שקע בשעה 5:42. כלומר הם שימשו ביחד כ- 18 דקות.

מתי נהפכה סדום? רש"י כתב (בראשית י"ט כ"ד) "המטיר על סדום- בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם חמה וכו'". וקשה, אם "כמו השחר עלה" זהו עמוד השחר, ובאותו זמן לוט היה עדיין בביתו בסדום, איך יתכן שה' המטיר באותו רגע על סדום?

סוגיה זאת מבוארת בירושלמי (ברכות פרק א' הלכה א'). אמר רבי חזנא מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין משיאור המזרח עד שתנף החמה ארבעת מיל. ומניין משיאור המזרח עד שתנף החמה ארבעת מיל דכתיב וכמו השחר עלה וגומר וכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה. ומן סדום לצוער ארבעת מיל יותר הוון אמר רבי זעירא המלאך היה מקדר לפניו הדרך ומניין מאיילת השחר עד שיאור המזרח ארבעת מיל כמו וכמו מילה מדמיא לחבירתה.

לפי ירושלמי "כמו השחר" הוא איילת השחר והוא קודם מהלך ארבע מיל ל"אייר המזרח" שהוא עמוד השחר. ומשם עד נץ עוד מהלך ארבע מיל. באיילת השחר לוט היה בביתו בסדום, בנץ הוא היה בתוך צוער. על כן, בעמוד השחר הוא היה על גבול בין סדום לצוער. במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#) פרק ג' הבאנו נימוקים שכל אחת מערי הככר היתה 10 על 10 מיל והיו צמודות אחת לשניה מצוער בדרום עד צביים בצפון ולוט ישב במרכז סדום אשר מצפון לצוער. המלאכים הוציאו אותו מביתו חמישה מיל דרומה אל גבול בין סדום לצוער. ומשם לוט המשיך ללכת עוד חמישה מיל עד מרכז צוער. ובבבלי (פסחים צ"ד ע"א) מוסבר שלוט הלך חמשה מיל בזמן מהלך ארבע מיל משום "ויאיצו". ומן הסתם המשיך באותו קצב עוד חמשה מיל עד מרכז צוער. על כן לוט הלך מביתו בסדום עד מרכז צוער זמן מהלך שמנה מיל. וה' המטיר על סדום בעמוד השחר כאשר לוט היה על גבול דרומי שלה.

וקשה, הרי כתוב "לא אוכל לעשות דבר עד באך שמה". הדבר נאמר כאשר הם עמדו על גבול דרומי של סדום. ו"לא אוכל לעשות דבר" עד בואו של לוט אל מרכז צוער. את הקושיה הזאת תירץ גור אריה (בראשית פרק יט פסוק כד):

"בעלות השחר" (דברי רש"י). דאם לא כן 'וה' היה ממטיר' מבעיא ליה - אם הכתוב בא לומר שהקב"ה היה ממטיר בעת שהשמש יצא על הארץ, מאי "המטיר", אלא שלפני זה כתיב (פסוק כג) "השמש יצא על הארץ" וכתב שכבר המטיר, ורוצה לומר שכבר לפני זה המטיר על סדום מעלות השחר. והא דכתיב בקרא (פסוק כב) "כי לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה", היינו גמר ההפוך שהיו נהפכים לגמרי, וזה לא היה עד בואו צוערה, שזה היה כאשר יצא השמש על הארץ, אבל שהיה ממטיר עליהם גפרית ואש - זה היה בעלות השחר.

ואשת לוט היתה לנציב מלח בתחילת המטרה על סדום כי היתה עומדת ממש על גבולה של סדום. אבל לוט לא נפגע כי התקדם דרומה אל תוך צוער. לכן כתוב "ותבט אשתו מאחוריו" - מאחורי לוט. ואנשי סדום לא מתו מיד כאשר ה' המטיר. וראו את שני אלילים שלהם: מזרח מואר באור השמש ולבנה בצד מערב בשמים, ולא הועילו להם. אבל בנץ בזמן ההפיכה, הם לא היו בחיים. ולפי חשבון לעיל באותו זמן עובדי שמש וירח בחברון יכלו לראות אותם בשמים גם בנץ של יום 747500.5 מבראשית.

ועדיין קשה: בזמן שמלאכים הוציאו את לוט דרומה אל הגבול בין סדום לצוער, היה בדעתם גם להמטיר על צוער. והם אמרו לו "ההרה המלט" ופרש"י "אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר". ואברהם ישב בחברון, מערבה מים המלח. והרי מנקודה שהם עמדו באמצע גבול דרומי של סדום עד פינה דרום-מערבית של סדום חמשה מיל. ואיך לוט היה ניצל בזמן שה' המטיר? וי"ל שאנשי סדום

התגוררו בעיגול ברדיוס 5 מיל סביב מרכז העיר, לכן באו בו זמנית מכל קצווי העיר אל ביתו של לוט. רק תחום העיר היה ריבוע 10 על 10 מיל. וה' המטיר בתחילה על העיגולים ובסוף הפך בבד אחת את כל התחום של ארבעה ערים 10 על 40 מיל. ולוט היה אמור ללכת על שפת הריבוע כאשר גפרית ואש יורדות מן השמיש מימינו ומשמאלה קצת רחוק ממנו. והוא חשש שמידת הדין תשווה מעשיו כנגד מעשי אברהם ולא תצדיק אותו.

ומדוע מלאכים לא הוציאו את לוט מערבה אל גבול סדום. ומשם היה הולך בבטחה אל אברהם? וי"ל שה' רצה לתת ללוט בחירה חופשית. אילו הוציאו אותו דרומה אז יכול היה משם להמלט מערבה אל אברהם או מזרחה אל הרי מואב. אבל אילו הוציאו אותו מערבה, לא היתה לו כל בחירה. ולוט כבר נבחן פעם אחת כאשר אברהם היציע לו "אם השמאל ואימנה וכו'" לבחור רוח צפון או דרום ועדין סמוך לירושלים, והוא בחר לנסוע מזרחה.

ג. מהלך אברהם מחברון לגרר

"ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר". פרש"י "כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע משם. ד"א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנתיו". לפי ד"א יש לומר שאברהם נסע אחרי שלשה חודשים כאשר הוכר הולד, אחרת איך נודע שלוט בא על בנותיו. וזה אפשרי רק לפי דעת רבי יהושע שמלאכים באו בניסן והריון של שרה היה תשעה חודשים. וגם דבר זה מחייב ששנה היתה מעוברת.

אבל אם סדום נהפכה בסוכות, לא נשאר שם זמן להמשך הישיבה בחברון. ויש להניח שאברהם נסע מחברון למחרת ההפיכה, בט"ז תשרי.

במאמר על [בארה של מרים](#) (סוף עמ' 11) זיהינו את ארץ הנגב עם הר רמון. במקום זה ישבו אברהם ויצחק, בו ישב עתניאל בן קנז ובו ישבו בני קיני אשר למדו אצלו תורה בסמוך לשדה עמלקי. לפי חשבוננו זהו הר ההר ובו זיהינו את קבר אהרן (ראה מאמר על [קבר אהרן](#)). בין קדש ובין שור היינו באר לחי ראי. אכן, כתוב על באר לחי ראי "הנה בין קדש ובין ברד" (בראשית ט"ז י"ד). ואונקלוס תרגם את שור- "חגרא" וכן תרגם את ברד. את באר לחי ראי זיהינו עם צומת דרכים ידועה במרכז סיני – אל נחל. במאמר [באר לחי ראי](#) חישבנו את מקומה עד כדי כמה עשרות מטרים. את גרר זיהינו עם אל עריש. יותר מדוייק, מקום בו נחל אל עריש נשפך לים. מרחק מאוהל אברהם בחברון עד הר ההר קצת פחות מ- 120 מיל, מהלך שלשה ימים, מהר ההר לבאר לחי ראי כ- 106 מהלך קצת יותר מיומיים וחצי ומבאר לחי ראי לגרר כ- 135 מיל מהלך כשלשה וחצי ימים. מתברר שסכום שלשה מרחקים בדיוק 360 מיל, מהלך 9 ימים. נניח שאברהם לא ישב בארץ הנגב כלל, רק עבר שם. ובין קדש לשור הוא ישב. נניח שהוא ישב שלשה ימים. זהו מספר קטן ביותר של ריבוי. אולי יש להקיש ישיבה של אברהם שם לישיבה של אברהם פתח האהל, ושם זה היה יום שלישי למילתו. ואחר כך נסע לגרר וגר שם. נניח שהוא גר שם שלשה ימים לפני שאבימלך לקח את שרה כמו שישב לפני כן.

מדוע בבאר לחי ראי הוא ישב ובגרר הוא גר? אולי בבאר לחי ראי הוא ישב כדי לקבוע חזקה של בעלות על סיני. במקום זה מלאך התגלה להגר ושם אמר לה שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה. והיא קבלה על עצמה עבדות. ומה שקנה עבד קנה רבו. אבל בגרר אברהם היה גר דוקא כדי ש"גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" יתקיים מלידת יצחק. ועל זה מרמז השם גרר.

ד. חשבון עיבורה של שרה

נעשה חשבון של מחזור של שרה. בי"ד תשרי חזר לה ארח של נשים. לפי רמב"ם מחזור אשה 18 יום. לפי חשבוננו מי"ד תשרי עד שאבימלך לקח את שרה עברו: 2 ימים בחברון, 9 ימי הליכה, 3 ימים בין קדש לשור ו- 3 ימים בגרר. סה"כ 17 יום. לכן אבימלך לקח את שרה סמוך לוסתה בליל ב' חשוון. לפי דעת רב אמי אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה. אילו אבימלך היה בא אל שרה אז היה סיכוי שהיא תתעבר. לכן היה צורך להזכיר שהוא לא בא עליה. (הערה 6: השערה שלי שאלף כסף שאבימלך נתן לאברהם היו מטבעות שקל שהוא טבע לצורך זה. אלו מטבעות הידועות של אברהם שבצד אחד היתה צורת זקן וזקנה ובצד שני בחור ובתולה. ורמז בכך שאברהם ושרה היו זקנים ונעשו צעירים. ושרה נשארה כאילו בתולה. ומשקלים אלו אברהם שילם 400 שקל עבור מערת המכפלה וכנגד היתרה דוד שילם 600 שקל עבור הר הבית לארוונה היבוס). למחרת בבוקר אבימלך החזיר אותה לאברהם ובו ביום היא פרסה נידה. וזאת היתה הוכחה נוספת שהיא לא התעברה מאבימלך. ואברהם פקד אותה כעבור שבעה ימים בליל טבילתה. בינתיים עברו $7+18=25$ יום מי"ד תשרי. לכן שרה התעברה בליל ט' חשוון.

כמה ימים עברו מעיבור שרה עד הלידה. תחילה יש להבין מדוע שנה ההיא שנת 2049 היתה מעוברת, והיה ספק בדבר (הערה 7: ולכן שרה צחקה כי לא ידעה על כך). שנה זאת היא שנת 16 במחזור 19 שנה ובדרך כלל אינה מעוברת. מולד ניסן 2049 בשנה פשוטה היה ביום 747839.35 מבראשית, תקופת ניסן 747854. לפי כללי הלוח אפשר לקבוע ר"ח ניסן ביום המולד 747839. ואז תקופה נופלת בתחילת ליל ט"ז ניסן. במקרה זה אפשר לעבר את השנה. ואברהם ידע לפי כיון שריטה בכותל שיצחק יוולד בפסח שנה מעוברת ועיבר את השנה במצב גבולי. לכן הוא קבע ר"ח אדר ב' ביום 747839. מולד ניסן אחריו היה ביום 747868.88. ר"ח ניסן נקבע למחרת המולד ביום 747869 כך שאדר ב' היה מלא. יצחק נולד בט"ו ניסן ביום 747883 בבוקר. לפי חשבון שריטה בכותל (ראה מאמר על פרשת [חיי שרה](#) סעיף ו') הוא נולד 24 דקות לפני סוף שעה רביעית של היום, דהיינו 15.6 שעות או 0.65 יום אחרי השקיעה. בפרק ב' לעיל כתבנו שא' תשרי שנת 2049 היה ביום 747662. אורח נשים חזר לשרה בי"ד תשרי ביום 747675 ולפי חשבון הימים לעיל היא התעברה כעבור 25 יום בתחילת לילה של 747700. משם עד לידת יצחק עברו $747700-747883.65=183.65$. מעגלים אותם ל- 184. זהו זמן הריון הקצר ביותר: שתי תקופות של 91 יום ושני ימים.

ועכשיו מוכנים ביתר שאת דברי רש"י ד"ה "אברהם הוליד את יצחק" לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם וכו'". והיתה כאן סיבה נוספת לחשוד שמאבימלך התעברה שרה שהרי כמעט ולא נשאר זמן להריונה של שרה מאברהם. לכן קב"ה עשה נס נוסף שהרבה עקרות נפקדו עם שרה (ראה רש"י ד"ה יצחק לי") וגם הם ילדו אחרי הריון קצר ביותר כי נפקדו יחד עם שרה.

כעת נעשה חשבון עיבור לפי שיטה שבט"ו ניסן באו המלאכים. בט"ז נהפכה סדום, בו ביום לוט עבר למערה ובליל י"ז ניסן התעברה ממנו בתו הגדולה ולמחרת י"ח בתו הצעירה. כעבור שלשה חדשים בי"ח תמוז ניכר הוולד גם אצל הקטנה ובו ביום אברהם עזב את חברון. מתחילת ט"ו ניסן בו חזר לשרה אורח הנשים עד תחילת י"ח תמוז עברו 16 ימי ניסן, 29 של אייר, 30 של סיון ו- 17 של תמוז, סה"כ 92 יום. מתחילת י"ח תמוז אנו מונים תשעה ימי נסיעה, שלשה ימים ישיבה בין קדש ובין שור ושלשה ימים בגרר כמו לעיל. למחרת שרה נלקחה אל אבימלך. זה היה יום $16+92=108$ מתחילת הראיה בט"ו

ניסן. מספר זה מתחלק ב- 18. לכן שרה נלקחה אל אבימלך סמוך לויסתה כמו לעיל. למחרת בבוקר הוא החזיר אותה לאברהם והיא פרשה נידה. כעבור 7 ימים או 115 יום מט"ו ניסן היא התעברה. אם תמוז היה חסר אז שרה התעברה בתחילת ליל י"ב אב ואם היה מלא כמו בחטא המרגלים, אז היא התעברה בתחילת ליל י"א באב, למחרת יום בו נשרף בית מקדש הראשון.

כתבנו בתחילת פרק ב' שאם מקדשים ניסן 2048 לפי חשבון אז ר"ח ניסן ביום 747485 מבראשית. ט"ו ניסן 747499 ויום 115 אחריו הוא 747614. מתחילת הריון בליל 747614 עד לידת יצחק ביום 747833.65 (ראה לעיל) עברו 270.65 יום. מעגלים אותם ל- 271 יום. מספר 271 הוא גימטריה של "הריון".

ה. מתי נולד יצחק ומתי היתה יציאת מצרים

במאמר על [פרשת חי שרה](#) סעיף ו' כתבנו שמלאך שרט שריטה בכותל של אברהם אשר היה ניצב לכיוון התפילה של אברהם מאוהל שלו בחברון למרכז קדש הקדשים. כיוון זה היה 23.5 מעלות מזרחה מן הצפון. הראנו שבבוקר של לידת יצחק ט"ו ניסן 2049 שנה מעוברת השמש הגיעה למישור הכותל 23.4 דקות לפני סוף שעה רביעית של הבוקר או 2.39 שעה לפני חצות היום. באותו זמן בט"ו ניסן שנת 2449 בני ישראל לשו בצק כדי להכין מצה לארוכת בוקר בסוף שעה רביעית. זמן 2.39 שעות לפני חצות היום מתורגם ביום יציאת מצרים ל- 18 דקות זמניות לפני סוף שעה רביעית. 18 דקות זהו זמן מהלך מיל לפי קצב הליכה 40 מיל ב- 12 שעות וזהו זמן הלכתי המקובל להכנת מצות.

אבל במדרש (בראשית רבה פרשת וירא פרשה נג סימן ו) כתוב "רבי הונא בשם רבי חזקיה בחצות היום נולד נאמר כאן מועד ונאמר להלן (דברים טז) כבוא השמש מועד צאתך ממצרים. ולגבי זמן יציאת מצרים כתוב במכילתא (פרשת בא, פרשה ה') ר' אומר הרי הוא אומר שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כשמועו ת"ל מועד צאתך ממצרים. אימתי יצאו ישראל ממצרים משש שעות ולמעלה וכן הוא אומר ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' (שמות יב מא) וכו'. רבי שמעון בן יוחאי אומר בא הכתוב להשית ראשון אחרון ואחרון ראשון מועד צאתך ממצרים לשחיטתו כבוא השמש לצלייתו בערב לאכילתו וכו'.

מדרשים הללו לכאורה סותרים חשבונות שלנו עם המופתים שבהם. וי"ל שיציאת מצרים התחילה ברעמסס ונשלמה בחניה סוכות. מתי בני ישראל הגיעו לסוכות? בפרשת בא (שמות י"ב ל"ז) ד"ה "מרעמסס סכותה" רש"י כתב "ק"ך מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים". בכמה זמן הם עברו את 120 מיל? במאמר על [מסעות בני ישראל](#) (סימן י') הסברנו שבזמן מסעות היה צמצום מרחב פי 20 ברוחב ובאורך כמו שהיה צמצום בחצר המשכן שבשטח עזרת ישראל של 30 על 50 אמה נכנסו 600,000. צמצום זה גרם לשיירה של ששים ריבוא להצטמצם לרוחב של 16 אמות ואורך פחות מ- 100 אמה. אבל לא היה צמצום באורך מסעות של 40 מיל. אולי במסע ראשון היה צמצום פי 20 גם באורך מסע. לכן בני ישראל עברו את 120 מיל כאילו זהו מרחק 6 מיל. מחנה ישראל היה 12 על 12 מיל. ששה מיל זהו מרחק ממרכז המחנה עד גבולו. לכן בני ישראל במסע זה כאילו לא יצאו מחנה שלהם ברעמסס. מאידך הם עברו 120 מיל - דרך שלשת ימים כמו שמשא אמר לפרעה: "דרך שלשת ימים נלך" (שמות ח' כ"ג). אם הם הלכו את מרחק המצומצם של 6 מיל בקצב מיל ב- 24 דקות כדעת עולא (פסחים צ"ג ע"ב) שאדם מהלך 30 מיל תוך 12 שעות, אז עברו אותו תוך 144 דקות. אם יצחק נולד 24 דקות רגילות לפני סוף שעה רביעית וכן בני ישראל יצאו מרעמסס באותו

זמן, אז הם הגיעו לסוכות בדיוק בחצות היום! נציין שגם 24 דקות נחשב לזמן נכון לאפית מצות כי זהו זמן מהלך מיל לפי שיטת עולא. וכן כתב רמב"ם בפיה"מ פסחים פ"ג מ"ב "ושיעורו (של בצק החרש) כדי שיהלך אדם ברגליו הלוך בינוני מיל אחד, והוא כדי שני חומשי שעה מן השעות השוות".

שם בסוכות הם אפו בצק שהוציאו ממצרים ואכלו "משארתם" (שמות י"ב ל"ד) – שירי מצה ומרור מסעודת לילה (כעין אפיקומן) במקום לאכול אותו ברעמסס בסוף שעה ארבע. אכן, כתוב בגמרא (שבת י' ע"א) "רביעית - מאכל כל אדם, חמישית - מאכל פועלים, ששית - מאכל תלמידי חכמים. מכאן ואילך - כזורק אבן לחמת". והם אכלו בזמן של תלמידי חכמים.

לכן יש שני זמנים של יציאת מצרים: תחילת היציאה מרעמסס מיל לפני סוף שעה רביעית וסוף היציאה כאשר הגיעו לסוכות- בחצות היום. ומדרשים ההם מדברים על סוף היציאה.

איך שני זמנים אלו מתקשרים ללידת יצחק? אולי תחילת שלב אחרון של לידה-פתיחה מלאה של צוואר הרחם היה מהלך מיל לפני ארבע שעות וסוף לידה- יציאה של וולד היתה בחצות. והיה הפרש יותר משעתיים ביניהם. דבר כזה קורא בלידה ראשונה. ועוד, לפי דעת רבי יהודה (ב"ב קמ"א ע"א) לאברהם היתה בת "בכל" והוא דורש את הפסוק "וה' ברך את אברהם בכל". אולי היא היתה תאומה של יצחק ונולדה מיד אחריו כמו שיש דעה שיחד עם שבטים נולדו תאומות. והיא נולדה בחצות היום. ובזה נסתיימה לידה ארוכה של שרה.

האם היו שתי שריטות בכותל כנגד שני זמנים אלו? פרט לכותל משוער של תפילה, אברהם בנה בחברון מזבחה. על זה כתבו בפרוש "ובן שם מזבחה לה" (בראשית י"ג י"ח). מזבחה זה מן הסתם היה מכוון לפי רוחות השמים (הערה 8: לפי דעתי מזבחה של בית ראשון ובית שני היה מסובב 5.971 מעלות נגד כיון השעון ככיון כותל מזרחי של הר בית, אבל מזבחה בית שלישי יהיה מכוון לפי רוחות השמים). כתוב בגמרא (יומא כ"ח ע"ב) "צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי"-תפילת מנחה של אברהם בצהרים בזמן שמשחירים כתלים. הכוונה לכך שכאשר השמש נמצאת בדרום ומתחילה להתקדם מערבה, משחירים כתלים מזרחיים של בניינים. וזה סימן של צהרים. לא מבואר בגמרא על איזה מבנה מדובר. לכאורה אברהם היה גר באוהל וכתלים של אוהלים בדרך כלל לא ישרים. ואפשר להסביר שהכוונה לכותל מזרחי של מזבחה שבנה אברהם בחברון. וגמרא בהמשך קושרת את זמן השחרת כתלים לכתלים של בית המקדש. אבל בזמנו של אברהם לא היה בית המקדש ואברהם קבע זמן תפילה שלו לפי מבנה לידו שהיה כנגד בית המקדש.

מלאכים באו לחברון "בחום היום". ובב"ר (וירא מ"ח ח') כתוב – "תני ר' ישמעאל בחום היום הרי שש שעות אמורות", דהיינו בחצות. אולי מלאך שרט שריטה בכותל מזרחי של המזבחה באותו זמן כאשר הוא התחיל להשחיר. אבל שיפוע של השריטה לא היה כמו ביום ההוא אלא כמו שעתיד היה להיות בט"ו ניסן 2049 כי גובה השמש השתנה. ואברהם יכול היה לחשב את יום הלידה לפי שיפוע השריטה.

יתכן איפא שהיו שתי שריטות, אחת על כותל תפילה של אברהם והיא סימנה את תחילת לידה של יצחק ותחילת יציאת מצרים ושניה על כותל מזרחי של מזבחה בחברון והיא סימנה את סוף הלידה וסוף יציאת מצרים.